

УДК 351.74:343.974

Копан Олексій Володимирович –
Перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, доктор юридичних наук, професор

Науково-аналітичне забезпечення стратегічного управління у сфері боротьби з організованою злочинністю

У статті розкриваються організаційні засади застосування науково-аналітичної роботи по стратегічному управлінні правоохоронною діяльністю щодо протидії негативним проявам організованої злочинності.

Ключові слова: стратегічне управління, науково-аналітична робота, інформаційне забезпечення.

Потреба у чіткому розумінні завдання науково-аналітичної роботи в сфері боротьби з організованою злочинністю є обов'язковою умовою дієвої протидії відповідному суспільно небезпечному явищу як на національному, так і міжнародному рівнях.

Науково-аналітична робота органів, задіяних у справі науково-аналітичного супроводження Ради національної безпеки і оборони України, повинна бути спрямована на формування та реалізацію стратегії протидії проявам негативних явищ, у том числі й проявам організованої злочинності.

Стратегічна мета безпеки – це визначений кінцевий результат дій поліцейських сил, який призводить до корінних змін у соціально-політичній і стратегічній обстановці на одному з напрямів ведення боротьби з організованою злочинністю. Як правило, відрізняють загальну стратегічну мету операцій, тобто кінцевий результат, і проміжні оперативні цілі, між якими існує динамічний взаємозв'язок. Вони визначаються політичним керівництвом держави і вищим керівництвом поліцейських сил. Змістом загальної стратегічної мети операцій може бути нейтралізація злочинних сил, усунення соціально-економічних умов

їхньої діяльності та потенціалу, порушення кримінальних зв'язків, функціонування схем злочинних угруповань, захист соціально-політичних систем держави від впливу злочинних груп і виявлення агресивних цілей в усіх сферах суспільного життя з боку зовнішнього ворога і внутрішнього злочинного світу. Окремі стратегічні цілі, аналогічні за формою вираження, можуть бути спрямовані на нейтралізацію злочинних сил, знищення економічного потенціалу і дезорганізацію управління злочинних угруповань, ліквідацію умов їхнього функціонування. Виконання окремих стратегічних цілей врешті-решт сприяє досягненню стратегічної (загальної) мети. Вирішальний вплив на зміст стратегічної мети справляють політичні цілі у сфері забезпечення внутрішньодержавної безпеки, економіка держави, склад і можливості поліцейських сил, матеріально-технічне забезпечення сторін, соціально-політична обстановка як у зовнішній, так і внутрішній сфері функціонування держави. Для досягнення стратегічних цілей необхідні значні формування поліцейських сил, які діють за стратегічними напрямками і виконують завдання за визначеними формами дій.

Стратегічне завдання безпеки – це припис до виконання видами поліцейських сил, їхніми вищими організаційними ланками спеціальних дій, успішне провадження яких зумовлює важливі зміни у тій чи іншій сфері суспільного життя держави шляхом виключення негативного впливу насильства на відповідні групи суспільних відносин, які є об'єктом стратегічних напрямів дії поліцейських сил, прийнятих у вигляді стратегічної мети.

Стратегічні завдання уточнюють і розділяють визначену стратегічну мету за етапами її досягнення, об'єктами докладання зусиль підрозділів видів поліцейських сил, відображають її у просторових і часових межах. Процес досягнення стратегічної мети характеризується проміжними результатами. Стратегічна мета – забезпечення внутрішньодержавної безпеки – повинна досягатися шляхом визначення декількох стратегічних завдань, кожне з яких має своє змістовно-цільове спрямування, що обумовлюється відповідно до загального стратегічного задуму. Стратегічним завданням може виступати:

- знищення великого злочинного угруповання;
- ліквідація злочинної мережі у тій чи іншій галузі народного господарства;
- очищення від злочинних груп адміністративно-територіального утворення;
- вплив на небезпечні політичні угруповання, політичною метою яких є насильство, наприклад, політичні організації фашистського спрямування.

Стратегічним завданням може бути і організація внутрішньосистемного управління поліцейськими силами. Зміст стратегічних завдань зале-

жить від складу поліцейських сил і сил, які протистоять їм, їхнього дієвого потенціалу, матеріально-технічного озброєння, соціально-політичної і стратегічної ситуації, особливостей адміністративно-територіального утворення, в якому проводяться дії поліцейських сил. Вони виконуються, як правило, об'єднаними зусиллями підрозділів, які належать до різних видів поліцейських сил.

Кількість проявів насильства у внутрішньодержавній сфері, які за своїм змістом потребують здійснення силами безпеки відповідних заходів, в умовах криміналізації суспільства має чітко визначену тенденцію до зростання. Боротьба із вчиненням насильства у внутрішньодержавній сфері в теоретико-управлінському аспекті являє собою формально визначений процес протистояння (добра і зла; злочинця і правоохоронця; агресора і захисника). Ворожий характер дій учасників силового протистояння визначає зміст стратегії як механізму протиборства провідників злочинної мети і поліцейських сил. Оцінка характеру протиборства та запобігання внутрішньодержавній агресії поліцейськими заходами безпеки є першочерговим завданням поліцейської стратегії.

Фактор протистояння, протиборства, який характеризує специфіку кожного з підвидів дій поліцейських сил, у загальному вигляді визначено в законах соціального розвитку, а безпосередньо уточнюється в принципах стратегії (принцип причинності, розвитку, правильного розвитку, періодичності, складності, різноманітності, доцільності, тотожності сил і процесів, а також їх паралелізму). Фіксація виявлених закономірностей, що діють у відповідній сфері соціальної діяльності, є умовою, яка забезпечує їхню схематизацію. Тому розвиток науково-аналітичних механізмів забезпечення процесу управління в сфері національної безпеки України є одним із перспективних напрямів підвищення ефективності роботи державних органів у протидії проявам організованої злочинності.

Модель організації діяльності робочих органів суб'єктів забезпечення національної безпеки повинна бути відпрацьована з урахуванням специфіки функцій, які виконують ці органи. Науково-аналітична робота виступає одним із важливих напрямів забезпечення їх ефективної роботи, так як без науково опрацьованої інформації неможливо організувати повноцінний управлінський процес. У будь-якому випадку повинні бути сформульовані та вирішені наступні **завдання**:

- визначення методологічних принципів діяльності робочого органу як виробника науково-аналітичного продукту;
- створення методики і технологій дій органу щодо методичного забезпечення суб'єктів боротьби з організованою злочинністю.

Науково-аналітичні матеріали повинні готуватися на базі результатів роботи правоохоронних органів, кримінологічних досліджень провідних наукових установ.

Її результатом стають науково-аналітичні документи, які мають містити узагальнення інституційних основ боротьби з організованою злочинністю, в них повинен бути представлений аналіз реалізації державних цільових і науково-технічних програм правоохоронного спрямування. На системній основі мають надаватися пропозиції щодо підвищення результативності їх впровадження з урахуванням існуючих недоліків, що гальмують ефективність виконання нині діючих державних програм по боротьбі з проявами організованої злочинності та раціонального використання сил і засобів правоохоронних органів.

Виходячи із завдань робочого органу, в структурі його інформаційної діяльності вагоме значення належить оглядово-аналітичній діяльності. Мета цього напрямку – інформаційне забезпечення управлінських рішень і створення системи інформаційної підтримки базової діяльності користувачів інформації. Основним засобом виконання цих завдань є підготовка оглядової інформації, що дозволяє систематизовано та узагальнено оцінити стан протидії проявам організованої злочинності (досягнутий рівень, тенденції та перспективи розвитку, криміногенну ситуацію тощо).

Підготовка оглядової інформації базується на основних процесах обробки документальних джерел. Головними серед них є:

- витяг із документів і систематизація відомостей та кількісних даних, які характеризують різні аспекти стану розглянутого об'єкта;
- оцінка новизни, достовірності та взаємозалежності відібраних даних, їх доповнення та уточнення змісту;
- логічна переробка отриманих даних з метою одержання нової інформації щодо стану певної галузі суспільної діяльності, тобто визначення досягнутого рівня, тенденцій і перспектив розвитку.

За результатами переробки першоджерел готуються оглядово-аналітичні документи: різного роду огляди, щорічні доповіді про стан протидії організованій злочинності, аналітичні довідки, інформаційні повідомлення тощо.

До змісту оглядово-аналітичних документів висуваються наступні вимоги: актуальність, достовірність, об'єктивність, фактографічність, наявність висновків та їх обґрунтованість, стислість.

Процес підготовки інформаційного продукту пов'язаний з проведінням інформаційно-аналітичних досліджень.

Інформаційно-аналітичні дослідження потребують пошуку й опрацювання не окремих документів, а вихідної інформації, що відповідає інформаційним потребам користувача. Тому результатом інформаційно-

аналітичних досліджень є формування інформаційної моделі проблеми (теми запиту користувача інформації). Такі завдання виконують інформаційні документи, що вміщують оглядову інформацію.

Інформаційно-аналітична діяльність – це особливий напрям інформаційної діяльності, пов'язаний з виявленням, опрацюванням, збереженням і поширенням інформації переважно у сфері управлінської діяльності. Для споживача інформації важливим є не стільки своєчасне ознайомлення з первинною інформацією, скільки випереджувальне виявлення проблемних ситуацій і прогноз розвитку подій. Необхідність в отриманні такої інформації зумовлена застосуванням прогностичних форм діяльності з використанням багатоваріантних моделей розвитку подій, що потребує не просто констатації фактів для доведення тієї чи іншої тези, а системного підходу до розв'язання проблеми в цілому на основі поєднання інтелектуальних здібностей людини з функціональними можливостями сучасних автоматизованих інформаційних систем.

Для інформаційно-аналітичної діяльності особливе значення має систематичність визначення кола питань, що виникають у процесі базової діяльності споживача інформації, їх аналіз і прогнозування тенденцій розвитку. Саме орієнтація на передбачення, виявлення тенденцій розвитку ситуації обумовлює переважне застосування різних аналітичних методів опрацювання інформації: інформаційний аналіз, джерелознавчий, ситуаційний, контент-аналіз тощо. Передбачення шляхів розвитку ситуації потребує узагальнення відомостей та їх оцінки, тобто використання методів узагальнення, абстрагування, моделювання. З метою створення інформаційних документів такого напрямку інколи необхідно провести самостійне соціологічне, статистичне, маркетингове дослідження.

Результатом аналітичної діяльності будуть такі вторинні документи, що є інформаційною моделлю не первинного документа, а моделлю проблеми. Такі інформаційні документи містять так зване вивідне знання у вигляді висновків, рекомендацій, прогнозів.

Найбільш складним і синтетичним видом вторинної інформації є науково-аналітичні огляди джерел. Вони вміщують систематизовані та узагальнені відомості про стан, тенденції та перспективи розвитку певної галузі суспільної діяльності чи окремої проблеми. Аналітичний огляд – це детальна розповідь, де подано зведену характеристику певного питання, проблеми, теми, що базується на інформації, отриманій з літератури. Як правило, в кожному огляді використовуються десятки джерел (книг, статей, доповідей, патентів тощо). Їх мета – узагальнити основні тенденції розвитку наукової думки (стан дослідження важливих проблем тієї чи іншої галузі знання, інформацію про наукові школи та теорії, погляди провідних представників науки). Обов'язковим еле-

ментом такого огляду є критична оцінка відомостей із першоджерел, власні висновки авторів-укладачів оглядів про стан, тенденції та перспективи розвитку даної галузі, рекомендації щодо використання виявлених у першоджерелах результатів досліджень, пропозиції стосовно можливих варіантів вирішення розглянутої проблеми. Мета підготовки аналітичного огляду – висвітлити цілісну картину проблемної ситуації з обов'язковим визначенням труднощів і проблем розвитку в даній галузі та висуненням пропозицій щодо можливих шляхів їх розв'язання.

Тобто, огляд як інформаційний продукт може бути не тільки узагальнюючою характеристикою вихідних джерел, а й вмщувати висновки та рекомендації для розв'язання проблеми. Як інформаційна основа прийняття управлінських рішень і результат інформаційно-аналітичної роботи, він широко застосовується в економічній та політичній сферах. Існує багато різновидів інформаційних документів, складених з використанням його методики. До них можна віднести оглядові довідки, інформаційні довідки, інформаційні звіти, дайджести тощо. Названі документи, що містять прогноз розвитку проблемної ситуації, є засобом інформаційної підтримки прийняття управлінських рішень. Огляди дозволяють зекономити час фахівців, позбавляють їх необхідності безпосереднього перегляду документів під час пошуку потрібних матеріалів, акцентують увагу на особливо цікавих документах.

Отже, для забезпечення користувачів необхідною інформацією створюються оглядово-аналітичні документи, вихідні джерела яких є лише засобом виявлення та перетворення первинної інформації.

Визначальним принципом підготовки таких інформаційних документів є необхідність надання згорнутої інформації, що відповідає темі запиту користувача, але достатньої для її використання без додаткового звернення до опрацьованих вихідних матеріалів. Безпосередня функція вказаних документів – це орієнтація в інформації, що висвітлює сутність проблеми.

Таким чином, важко переоцінити значення науково-аналітичної роботи у справі організації стратегічного управління у сфері боротьби з організованою злочинністю. Належне використання її можливостей забезпечує дієвість відповідної правоохоронної системи.

Список використаних джерел

1. Сорока М. Б. Національна система реферування української наукової літератури / М. Б. Сорока ; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2002. – 212 с.
2. Ступак В. Науково-аналітична діяльність у галузі суспільних наук в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку / В. Ступак // Вісн. Кн. палати. – 2000. – № 1. – С. 21–24.

3. Мандибура В. Науково-аналітичне забезпечення законодавчого процесу: Структура та завдання Науково-аналітичного управління / В. Мандибура // Вісник Програми сприяння Парламентів України. – 1999. – № 5. – С. 28–29.

В статье раскрываются организационные принципы применения научно-аналитической работы по стратегическому управлению правоохранительной деятельностью относительно противодействия негативным проявлениям организованной преступности.

The article deals with the organizational principles of using scientific and analytical work for strategic management of the law enforcement activity in relation to counteraction the negative effects of the organized crime.

Стаття надійшла до редакції журналу 5 листопада 2013 року.